

Traduktološka analiza prijevoda dviju novela Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik

Kuzmanić, Ančica

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:374526>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za rusistiku

Sveučilišni diplomski studij

Ruski jezik i književnost; smjer: prevoditeljski

Ančica Kuzmanić

**Traduktološka analiza prijevoda dviju novela
Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za rusistiku
Sveučilišni diplomski studij
Ruski jezik i književnost; smjer: prevoditeljski

Traduktološka analiza prijevoda dviju novela Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik

Diplomski rad

Student/ica:

Ančica Kuzmanić

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Rafaela Božić

Komentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Boško Knežić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ančica Kuzmanić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Traduktološka analiza prijevoda dviju novela Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. listopada 2024.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. O PREVOĐENJU	2
2.1. Književno prevođenje	3
2.1.1. Levýjev pristup	4
3. O PIRANDELLU I NOVELAMA	5
3.1. Luigi Pirandello	5
3.2. “Novele za jednu godinu”	6
4. TRADUKTOLOŠKA ANALIZA	7
4.1. Traduktološke promjene	7
4.1.1. Leksičke traduktološke promjene	7
4.1.1.1. Transkripcija i transliteracija	7
4.1.1.2. Kalkovi	8
4.1.1.3. Leksičko-semantičke zamjene (konkretizacija, generalizacija, modulacija)	8
4.1.2. Gramatičke traduktološke promjene	12
4.1.2.1. Sintaktička asimilacija (doslovni prijevod)	12
4.1.2.2. Podjela rečenice	12
4.1.2.3. Spajanje rečenica	14
4.1.2.4. Gramatičke zamjene (oblici riječi, vrste riječi ili vrste rečeničnih dijelova)	14
4.1.3. Kompleksne leksičko-gramatičke traduktološke promjene	16
4.1.3.1. Antonimijski prijevod	16
4.1.3.2. Eksplikacija (opisni prijevod)	17
4.1.3.3. Kompenzacija	19
4.2. Prijevod vlastitih imena	20
4.2.1. Prijenos.....	21
4.2.2. Grafo-fonetska adaptacija.....	22
4.2.3. Morfološka ili morfosintaktička adaptacija	23
4.2.4. Doslovni prijevod	23
4.2.5. Dezi gnacijsko-kulturološka ekvivalncija	23
4.2.6. Funkcionalna ekvivalencija	24
4.2.7. Depronominalizacija	24

4.2.8. Kreacija <i>ex nihilo</i>	24
5. ZAKLJUČAK	25
6. BIBLIOGRAFIJA	27
7. SAŽETAK	30

1. UVOD

Primarni cilj ovog rada je analiza prijevoda dviju pripovijetki Luigija Pirandella (*La signora Frola e il signor Ponza, suo genero*, 1917. i *La morta e la viva*, 1910.) s talijanskog na ruski jezik. Luigi Pirandello jedan je od najvećih talijanskih autora svih vremena koji je za sobom ostavio pozamašan broj raznorodnih književnih djela. Iako je prvotno svaka od navedenih pripovijetki bila dijelom zbirke (*E domani, lunedì...*, *La giara*), naposljetku su, zajedno sa svim ostalim pripovjetcama, objedinjene u jedinstvenu Pirandellovu zbirku "Novele za jednu godinu" koja broji 232 pripovijetke.

Diplomski rad sastoji se od tri veća poglavlja. U prvom će se poglavlju razraditi pojam prevođenja. Ukazat će se na postojanje tri različita pojma prevođenja koje je potrebno razlikovati u teoriji i u praksi prevođenja. Osim toga, mjesta će se naći i za objašnjenje prijevodnih zadataka, ali i prijevodnih problema s kojima se prevoditelji svakodnevno susreću. Jedno potpoglavlje bit će posvećeno književnom prevođenju u kojem će se razraditi pojam reverzibilnosti. Navest će se i elementi koji određuju kvalitetu književnoumjetničkog prijevoda kao i opis jednog od prevoditeljskih pristupa. Karakteristike književnog prevođenja usporedit će se s karakteristikama uporabnog prevođenja.

Drugo poglavlje donosi pregled autorovog života i njegovih djela. U prvom potpoglavlju navest će se Pirandellova biografija, dok će u drugom biti riječ o njegovoj velikoj zbirci pripovijetki.

Treće poglavlje donosi praktični dio ovog rada. Objasniti će se pojam traduktološke analize te će ista biti primijenjena na pripovijetke iz naslova. Prvo potpoglavlje posvećeno je klasifikaciji traduktoloških promjena. U radu će se navesti i koristiti ona Vilena Komissarova koja dijeli traduktološke promjene u tri veće skupine. U istom potpoglavlju razradit će se svaka od skupina uz potkrijepu primjerima iz pripovijetki. Drugo potpoglavlje tiče se prijevoda vlastitih imena na primjeru imena iz analiziranih pripovijetki. Objasniti će se pojam vlastitog imena te načini na koji se isti mogu prenositi u odredišne tekstove. Posvetit će se pozornost prijevodnim postupcima uz primjere iz naslovnih pripovijetki.

2. O PREVOĐENJU

“Prevođenje je jedan od oblika ljudske djelatnosti tijekom kojeg se procesa poruka, izražena jednim prirodnim jezikom pretvara u istovrijednu poruku izraženu nekim drugim jezikom” (Premur 1998: 17). Premur u svojem djelu upućuje na postojanje tri različita pojma prevođenja koje je nužno razlikovati: prijevod, tj. prevođenje kao djelatnost, prevođenje kao proces, čin, rezultat te prevođenje orijentirano prema podjeli na vrste i oblike. Prevođenje kao djelatnost odnosi se na “organizacijski oblik njegova konkretnog ostvarivanja” unutar kojeg je prisutna dioba na književno te na znanstveno-tehničko prevođenje (Premur 1998: 7). Prevođenje kao proces podrazumijeva vremenski ograničenu strukturu, koliko u pismenom, toliko i u usmenom prevođenju, koja je potrebna za realizaciju, tj. rekreaciju određenog teksta iz polaznog u ciljni jezik. Prevođenje orijentirano prema podjeli na vrste i oblike odnosi se na mnogobrojne podjele usmenog i pismenog prevođenja (Premur 1998: 9).

Prevođenje se može definirati i kao uspostava komunikacije između odašitelja i primatelja poruke koji ne posjeduju jednaki znakovni sustav, ili bolje rečeno, ne posjeduju zajednički znakovni sustav koji bi primatelju omogućio shvaćanje poruke koju je odašitelj poslao (Premur 1998: 18). Da bi komunikacija u toj situaciji bila ostvarena, potrebno je angažirati trećeg člana cjelokupnog procesa koji bi sagradio most između dvije strane. Upravo tu zadaću obavljaju prevoditelji (Osimo 2004b: 54). Prevoditelji pokušavaju, prije svega, shvatiti, pa onda i protumačiti samu srž i strukturu određenog jezika. Nastoje replicirati izvorni tekst u odredišni na način da kod čitatelja proizvedu učinak koji će u što većoj mjeri poštivati vjernost originalu, očitujući se na svim razinama teksta (semantičkoj, sintaktičkoj, stilističkoj, metričkoj i fonosimboličkoj) (Eco 2006: 16). Prevoditelji, u nastojanju da ispoštuju autora i njegovo djelo, vrlo često nailaze na prepreke koje se tiču prijevodnih poteškoća, odnosno nemogućnosti ekvivalentnog prijenosa u ciljni jezik. No, kako Eco lijepo navodi, pored svih “nemogućnosti” koje se uglavnom i riješe, postoji lepeza “mogućnosti” u djelu, tj. načina na koji djelo može biti interpretirano pri dodiru s drugim jezikom (Eco 2006: 14). On smatra da se proces prevođenja može usporediti s pregovaranjem; da bi se nešto dobilo, potrebno je nešto i žrtvovati. U procesu prevođenja - pregovaranja nikad nije moguće prenijeti izvornik u original sa stopostotnim učinkom, već se nastoji reći “otprilike isto” (Eco 2006: 9).

2.1. Književno prevođenje

Književno ili književnoumjetničko prevođenje pismeno je prenošenje znakova iz jednog koda u drugi (Premur 1998: 163). Kvaliteta prijevoda određenog književnoumjetničkog djela uvelike ovisi o sposobnostima prevoditelja. U procesu prijenosa znakova iz jednog koda u drugi, do izražaja ne dolazi samo prevoditeljevo poznavanje jezika na koji i s kojeg se prevodi, već i njegova sposobnost interpretacije i rekreacije izvornog književnoumjetničkog djela.

Žagar-Šoštarić i Čuljat navode da bi svako prevedeno književnoumjetničko djelo trebalo zadovoljavati koncept reverzibilnosti, odnosno da bi ponovni prijevod određeniog teksta u izvorni tekst trebao zadržati njegovo originalno značenje (Žagar-Šoštarić et Čuljat 2015: 99). No, za razliku od uporabnih tekstova kod kojih je doslovan prijevod od iznimne važnosti za prijenos činjeničnih informacija, reverzibilnost, kao i ekvivalentnost u književnoumjetničkim tekstovima, u najčešćem broju slučajeva nisu izvedive. Kako bi potkrijepile navedeno, Žagar-Šoštarić i Čuljat referiraju se na istraživanje Umberta Eca o automatskim prevoditeljima; prilikom prijevoda “unazad”, s ciljnog na polazni tekst, dio određenog teksta unesenog u automatski prevoditelj, ili pak samo sintagme iz navedenog, ona neće biti jednaka originalnoj sintagmi polaznog teksta (Žagar-Šoštarić et Čuljat 2015: 100). Bez obzira na to, reverzibilnost nije u potpunosti ostvariva i ne uzimajući automatskog prevoditelja u obzir; svako književnoumjetničko djelo priča je i svijet za sebe na koji svatko od čitatelja i prevoditelja ima različit pogled te se kao takvo ne može prevoditi na isti način kao tekst uporabne namjene (Eco 2006: 42). Prijevod uporabnih tekstova polazi od jezičnog sistema, dok se književni prijevodi smatraju umjetničkim činovima u kojima nije važno prenijeti sami činjenični sadržaj teksta, već i ritam istog, stilske osobitosti, kulturu, retoričke figure, dijalekt itd. (Žagar-Šoštarić et Čuljat 2015: 100). U tom procesu do izražaja dolaze prevoditeljeve sposobnosti koje, na kraju krajeva, mogu uvelike utjecati na kvalitetu prenesenog teksta u cijelosti. Književni je prevoditelj prije svega interpret određenog književnog teksta koji nerijetko rekreira književno djelo u pitanju kako bi ga što više približio čitateljskoj publici ciljnog teksta. Prilikom “rekreiranja” originalnog teksta, prevoditelji često pribjegavaju uporabi raznoraznih izraznih oblika i stilskih uzoraka kojima se olakšava recepcija u određeniom tekstu (Žagar-Šoštarić et Čuljat 2015: 94). Da bi došlo do kvalitetnog prijevoda, od prevoditelja se očekuje da bude obrazovan u polju, da posjeduje osjećaj za književnost i određeno znanje o znanosti o književnosti te da poznaje poetičke postupke koji bi mu pomogli

u oblikovanju novog originala (Avirović 2015: 152). I baš zbog navedenih karakteristika književnoumjetničkog teksta, ranije spomenuta reverzibilnost nije ostvariva na svim njegovim razinama.

2.1.1. Levýjev pristup

Jiří Levý jedan je od najpoznatijih čeških književnih teoretičara i prevoditelja 20. stoljeća¹. Njegov pristup mali je dio ovog rada jer predstavlja svojevrsni uvod u književno prevođenje te detaljno razrađuje proces prevođenja. Levý smatra da se do dobrog prijevoda može doći putem tri faze: shvaćanje originala, tumačenje originala i stilizacija prijevodnog teksta (Avirović 2015: 157). Shvaćanje originala podrazumijeva “određivanje realne stvarnosti” koja je opisana u izvornom tekstu, dok je faza tumačenja originala okrenuta ka samom procesu prevođenja u kojem prevoditelj pokušava približiti izvornik publici odredišnog teksta ostajući pritom što vjerniji originalnom tekstu. U slučajevima kad između izvornika i ciljnog teksta nema semantičkih veza, do izražaja dolazi prevoditeljeva umjetnička, tj. interpretativna narav koja mu pomaže u rješavanju prijevodnih problema. Prijevodni problemi pojavljuju se najčešće kad jezik primatelja ne dopušta stvaranje određenog značenja iz izvornog teksta te je prevoditelj primoran upotrijebiti jezičnu jedinicu čije se semantičko značenje razlikuje od semantičkog značenja jedinice iz originala (Avirović 2015: 157). U takvim je situacijama sadržaj izvornika prenesen u ciljni tekst, ali je vjernost originalu u većoj ili manjoj mjeri narušena, uzevši u obzir sve ostale jezične osobitosti književnog djela. Stilizacija prijevoda, tj. treća i posljednja Levýjeva faza, podrazumijeva restrukturiranje novog izvornika na semantičkim, fonetičkim, morfološkim i sintaktičkim razinama (Avirović 2015: 157).

¹ Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/levy-jiri>

3. O PIRANDELLU I NOVELAMA

3.1. Luigi Pirandello

Luigi Pirandello rođen je 1867. u Agrigentu na Siciliji. Jedan je od najvećih talijanskih pjesnika, kritičara, romanopisaca, novelista i dramaturga. Osim toga, bio je aktivan i na polju jezikoslovlja i prevođenja (Hergešić 1952: 321). Djetinjstvo je proveo u svom rodnom gradu. Studij romanske filologije započeo je u Rimu, ali zbog neslaganja s profesorima, isti je nastavio u Bonnu gdje je obavljao poslove vezane uz lekturu na talijanskom jeziku. Osim filologije, zanimao se i za književno-filozofska pitanja. U dva navrata došlo je do kraha očeve tvrtke koja je bila jedini izvor prihoda za obitelj i u koju je bilo uloženo podosta novčanih sredstava. Smatra se da je ta nevolja bila okidač za stvaranje Pirandellovih glavnih književnih djela pošto se autor svim silama trudio izbaviti sebe i svoju obitelj iz nedaća koje su ih snašle. Osim toga, Pirandello su morile i druge brige: bilo je to vrijeme uoči Prvog svjetskog rata, a njegovi su sinovi morali ispuniti svoju vojnu obvezu. S jedne je strane strepio za živote svojih sinova, dok je s druge strane morao brinuti o supruci koja je duševno oboljela. Naposljetku je supruga smještena u ustanovu u kojoj će i umrijeti godinama kasnije. U međuvremenu autor izmjenjuje nekoliko poslovnih pozicija, radi u ženskoj učiteljskoj školi koju kasnije napušta te se “baca” u kazališne vode. Iako je u Italiji tad već bio uvažen književnik, smatrao je da ga se u inozemstvu više cijeni i poštuje. U ulozi pisca i redatelja proputovao je cijeli svijet te je živio slobodnim i neopterećenim načinom života. Već se tad uvrježio pojam *pirandelizma*; o njegovom se stvaralaštvu naveliko raspravljalo po svim salonima i časopisima. Režim koji je vladao dvadesetih godina 20. stoljeća u njegovoj domovini bio je blago naklonjen prema Pirandellu sve dok nije došlo do pada kazališnih prihoda u Italiji. Zajedno s drugim piscima biva izvrgnut teškim napadima i uvredama tadašnje vlasti. Pirandello sve češće boravi u inozemstvu, a 1934. prima Nobelovu nagradu za književnost. Posljednje dane provodi po europskim i američkim hotelima, a 1936. slučajno umire u Rimu (Hergešić 1952: 318-321).

Pirandellov stvaralački opus je opsežan. Svoju autorsku karijeru započeo je kao pjesnik, a nastavio je objavljivanjem nekoliko kritičkih spisa okupljenih pod naslovom “Humorizam” (*L'umorismo*, 1908.) i “Umjetnost i nauka” (*Arte e scienza*, 1908.). Što se pripovjednog rada tiče, napisao je sedam romana od kojih je zasigurno najpoznatiji treći po redu, “Pokojni Mattia Pascal” (*Il fu Mattia Pascal*, 1904.). Djelo je prevedeno te je izdano u najviše primjeraka od svih ostalih Pirandellovih romana. No, svi su ti romani proizvod njegovih

ranijih pripovjednih radova – mnogobrojnih novela – o kojima će biti riječ u sljedećem potpoglavlju. Unatoč pozamašnom pripovjednom opusu, Pirandellovu je karijeru ipak zaokružila dramaturgija. Napisao je 44 drame od kojih je velika većina osvojila ne samo domaću, već i internacionalnu publiku (Hergešić 1952: 323).

Pirandello je umro rano, ne navršivši sedamdesetu godinu života. Za sobom je ostavio bogato stvaralaštvo, a iz njegove se oporuke saznalo da nije dovršio sve što je imao na umu (Hergešić 1952: 323).

3.2. “Novele za jednu godinu”

“Novele za jednu godinu” (*Novelle per un anno*) zbirka je svih novela koje je Pirandello napisao za života. Počeo ih je pisati devedesetih godina 19. stoljeća te ih je isprva grupirao u sedamnaest knjiga od kojih neke broje po dva dijela: “Ljubavi bez ljubavi” (*Amori senza amore*, 1894.), “Lakrdije smrti i života” (*Beffe della morte e della vita*, 1902.), “Kad bijah lud” (*Quand’ero matto*, 1902.), “Bijele i crne” (*Bianche e nere*, 1904.), “Dvolika herma” (*Erma bifronte*, 1906.), “Goli život” (*La vita nuda*, 1911.), “Terceti” (*Terzetti*, 1912.), “Obje maske” (*Le due maschere*, 1914.), “Ti se smiješ” (*Tu ridi*, 1920.), “Klopka” (*La trappola*, 1915.), “Trava iz našega vrta” (*L’erba del nostro orto*, 1915.), “Sutra, u ponedjeljak” (*E domani, lunedì...*, 1917.), “Konj na mjesecu” (*Il cavallo nella luna*, 1918.), “Berecche i rat” (*Berecche e la guerra*, 1919.), “Karneval mrtvih” (*Il carnevale dei morti*, 1919.) (Hergešić 1952: 323).

Naposljetku su sve navedene zbirke objedinjene u jednu, spomenutu, zbirku “Novele za jednu godinu”. Naslov ima simbolično značenje pošto je prvotno zamišljeno da svaka novela predstavlja jedan dan u godini, ali zbog autorove nenadane smrti zbirka ipak broji 232 novele. Konačna je zbirka nanovo podijeljena u petnaest svezaka od kojih je posljednji objavljen nakon Pirandellove smrti (Hergešić 1952: 323).

4. TRADUKTOLOŠKA ANALIZA

4.1. Traduktološke promjene

Traduktološke promjene su procesi pomoću kojih se sadržaj ishodišnog teksta prenosi u sadržaj ciljnog teksta uz veća ili manja odstupanja, ovisno o leksičkim, semantičkim i gramatičkim sličnostima jezika u pitanju. Prevoditelji inače pribjegavaju upotrebi traduktoloških promjena prilikom rješavanja prijevodnih problema koji nastaju zbog “neprevodivosti” određene jezične jedinice čiju istovrijednicu nije moguće pronaći (doslovnim prijevodom) u odredišnom jeziku (Premur 1998: 17). Postoje mnogobrojne podjele navedenih promjena u svijetu prevoditeljstva kao i pristupa prevođenju među kojima prednjače pristupi *bottom-up* van Leuven-Zwarta te *top-down* estonskog semiotičara P. Toropa (Osimo 2004: 145). Ipak, u ovom će radu naglasak biti na podjeli u kojoj su traduktološke promjene razvrstane u određene skupine shodno karakteristikama jezičnih jedinica polaznog jezika. Navedenu je podjelu u svojem djelu *Teorija prevoda (lingvističke aspekte)* detaljno razradio prof. Vilen Naumovič Komissarov, jedan od najpoznatijih ruskih lingvista i prijevodnih teoretičara (Komissarov 1990: 172). Traduktološke promjene dijele se na leksičke, gramatičke i kompleksno leksičko-gramatičke promjene. U nastavku će biti prikazana razrada svake od navedenih skupina zasebno uz potkrijepu primjerima iz analiziranih Pirandellovih novela.

4.1.1. Leksičke traduktološke promjene

4.1.1.1. Transkripcija i transliteracija

Transkripcija i transliteracija su procesi pomoću kojih se leksičke jedinice polaznog jezika prenose u odredišni jezik posredstvom slova, tj. grafema odredišnog jezika (Komissarov 1990: 173). Transkripcija podrazumijeva zamjenu jedinica, tj. znakova jednog pisma znakovima drugog pisma prilikom čega se pažnja posvećuje izgovoru tih istih znakova dok se kod transliteracije, s druge strane, zamjena grafemskih jedinica jednog pisma vrši grafemskim jedinicama drugog pisma uzimajući u obzir grafički sadržaj tih jedinica (Ivir 1985: 100).

4.1.1.2. Kalkovi

Kalkovi su vrste posuđenica koje nastaju zamjenom sastavnih dijelova leksičke, tj. značenjske jedinice ishodišnog jezika istovrijednom značenjskom jedinicom odredišnog jezika (Komissarov 1990: 173). Najčešće se radi o složenicama koje se tvore na isti način kao i njihovi ekvivalenti iz polaznog jezika, tj. polazne kulture (Osimo 2010: 137).

4.1.1.3. Leksičko-semantičke zamjene (konkretizacija, generalizacija, modulacija)

Korištenje leksičko-semantičkih zamjena u prijevodu originala podrazumijeva korištenje značenjskih jedinica odredišnog jezika čije se značenje ne poklapa u potpunosti sa značenjem značenjskih jedinica u originalu, ali zadovoljava uvjete cjelokupnog konteksta (Komissarov 1990: 174).

Konkretizacija se odnosi na sužavanje semantičkog prostora određene/ih riječi (Osimo 2010: 161). Drugim riječima, radi se o zamjeni značenja pojedinih dijelova rečenice polaznog jezika dijelovima u odredišnom jeziku čije je značenje podosta konkretnije i suženije u odnosu na original (Komissarov 1990: 174). U nastavku će u tablicama biti navedeni određeni primjeri konkretizacije u prijevodu.

Tablica 1.

“Tutta quella folla di curiosi, assepiata lì davanti... ” (Pirandello 1910: 2460)	“Толпа любопытных изгородью выстроилась перед дверью... ”
“– un giorno e una notte era stata in acqua –“ (Pirandello 1910: 2457)	“... целый день и целую ночь на бревне ее носило по морю –“
“... seguita ad ajutarlo così che non ci riesce, ripeto, a sapere quale dei due veramente sia pazzo; e certo una consolazione meglio di questa non se la potevano dare. ” (Pirandello 1917: 3270)	“... и продолжает помогать таким образом, что невозможно, повторяю, разобраться , кто из этих двоих действительно сумасшедший; и уж конечно, лучшего утешения они не могли себе придумать. ”
“... e nel quale nessun altro, neppure la madre,	“... из которого жена не должна никогда выходить

deve entrare .” (Pirandello 1917: 3274)	и в который никто другой, даже мать, не должны вторгаться .”
“E due giorni dopo, rimbarcandosi, neanche alla ciurma della sua tartana volle dir nulla.” (Pirandello 1910: 2463)	“И через два дня, когда он сел на шухну, он не пожелал также ничего объяснять своему экипажу.”

Prva dva primjera iz gore navedene tablice prikazuju pojašnjenje, tj. konkretizaciju mjesta radnje iz određenog dijela originalnog teksta. U drugom primjeru prevoditeljica novele riječ *l'acqua* (hrv. *voda*) zamjenjuje užim značenjem istog pojma - *more* (hrv. *more*). U talijanskom se jeziku riječ *voda* (*l'acqua*) u navedenom obliku (jednine) može koristiti za označavanje određenog vodenog prostranstva, referirajući se ponajčešće na more². U ruskom jeziku to nije slučaj te je za prijevod odabran doslovan naziv vodene površine u pitanju pošto je u noveli spomenuto kako je unesrećena otputovala majci u Tunis (sa Sicilije) te se može pretpostaviti da je za vrijeme brodoloma bila okružena isključivo morima, a ne nekim drugim vodenim prostranstvima. U ovom slučaju traduktološka promjena konkretizacije je sasvim opravdana te ne narušava ni značenje ni stil originalnog teksta.

U ostala tri primjera iz gornje tablice vidljiva je konkretizacija glagola u prijevodu. Radi se o glagolima koji prenose ekvivalentno značenje u odredišni tekst, ali su za razliku od originalnih, za nijansu “složeniji”, tj. radnja koju označuju u prijevodu je specificirana.

Na polu suprotnom konkretizaciji, nalazi se **generalizacija**. Za razliku od konkretizacije, ta se prijevodna strategija sastoji od proširenja semantičkog prostora određene/ih riječi (Osimo 2010: 144). Leksičke jedinice iz polaznog jezika, iz prevoditelju svojstvenih razloga, u odredišnom jeziku poprime šire značenje u odnosu na original.

Tablica 2.

² Vocabolario Treccani. URL: <https://www.treccani.it/vocabolario/acqua/> (15. kolovoza 2024.)

“Prese alloggio nel casone nuovo all’uscita del paese, quello che chiamano “il Favo”.” (Pirandello 1917: 3271)	“Снял квартиру на окраине города в новом доме , том самом, который прозвали «У лей».”
“Ora, via, si capisce che una figliuola , maritandosi, lasci la casa della madre per andare a convivere col marito...” (Pirandello 1917: 3271)	“Что ж, вполне понятно, когда, выйдя замуж, девушка покидает родительский дом и следует за своим супругом...”
“... e solo contrasta l’ombra dell’antico castello a mare , quadrato e fosco, in capo al molo.” (Pirandello 1910: 2454)	“И единственным контрастом, в конце мола, обозначалась тень старинного, темного, прямоугольного замка. ”
“... intenti a recitare il rosario; ” (Pirandello 1910: 2462)	“Они молились; ”

Drugi primjer generalizacije iz navedene tablice pripada noveli *La signora Frola e il signor Ponza, suo genero*. U citatu koji se sastoji od jedne rečenice prisutna su dva primjera generalizacije koji se, po svemu sudeći, nadovezuju jedan na drugog. Riječ *figliuola* (hrv. *kćer*) iz originalnog teksta odnosi se na kćer gospođe Frole, gospođe koja je ujedno i vlasnica kuće spomenute u nastavku rečenice (*casa della madre* → hrv. *majčina kuća*). U prijevodu je semantičko značenje te iste riječi prošireno upotrebom riječi *deвушка* (hrv. *djevojka*) na njenom mjestu kao i zamjenom sintagme “majčina kuća” (*casa della madre*) sa sintagmom “kuća roditelja”/”roditeljska kuća” (*родительский дом*). Navedenim prijevodnim postupkom nisu unesene znatne preinake u polazni tekst, semantičko značenje određenih sintagmi je prošireno, no vjernost originalu nije narušena. Iako u prijevodu nije precizirano o kojoj se djevojci radi, isto je moguće zaključiti iz konteksta kao i činjenicu da se u noveli spominje jedino njena majka pa se, shodno tome, sintagma *родительский дом* odnosi na kuću u kojoj je djevojka živjela sa svojom majkom prije nego što se udala.

U posljednjem navedenom primjeru generalizacije iz druge novele, *La morta e la viva*, postavlja se problem prijenosa sintagme “moliti kronicu” (*recitare il rosario*). Iako ekvivalentna sintagma postoji u ruskom jeziku (*молиться по четкам*), ona nije uobičajena u jeziku i jako se rijetko koristi te bi uporaba takve sintagme u prijevodu bila previše stilski

obilježena. U talijanskom jeziku, s druge strane, riječ je o sintagmi neutralnog značenja koja kod čitatelja ne izaziva nikakve stilski obilježene konotacije. Samim time, može se reći da je ovim prijevodnim procesom semantičko značenje prošireno (generalizirano) u prijevodu, ali i da je ono prilagođeno publici odredišnog teksta.

Modulacija, kao jedna od prijevodnih strategija, podrazumijeva restrukturiranje originalnog teksta uvodeći pritom promjene u ciljnom tekstu koje se očituju pri korištenju dijela za cjelinu, apstraktnog za konkretno, aktivne forme umjesto pasivne te niječnog oblika na mjestu potvrdnog (Delisle 2002: 105).

Tablica 3.

“Ora di questa affabilità, naturalissima in lei, la signora Frola ha dato subito prova in città ,” (Pirandello 1917: 3273)	“И вот госпожа Фрола сразу же преъявила обитателям Вальданы доказательство своего радушия,”
“ma sono condannata a non poter convivere con lei...” (Pirandello 1917: 3279)	“... однако я обречена жить на расстоянии... ”
“Non dovrebbe sentire l’obbligo di tanti riguardi per una che, di fatto, non sarebbe più sua suocera , è vero?” (Pirandello 1917: 3278)	“По идее, ему не следует чувствовать себя обязанным по отношению к той, которая якобы является теперь его бывшей тещей , не так ли?”
“... non poteva soffrire lo schiamazzo degli uomini.” (Pirandello 1910: 2456)	“Это людское кудахтанье ему было отвратительно. ”
“La tiene lassù, come in prigione , sotto chiave;” (Pirandello 1917: 3279)	“Держит ее в доме наверху, как узницу , под замком;”

Očitovanje modulacije kao prijevodne strategije pri korištenju dijela za cjelinu i obrnuto vidljivo je u dva primjera iz navedene tablice. Riječ *città* (hrv. *grad*) u prijevodu je zamijenjena sintagmom *обитатели Вальданы* (hrv. *građani/stanovnici Valdane*). U tom slučaju “grad” predstavlja cjelinu dok “stanovnici” čine njegov dio. Sljedeći citat iz iste novele (*La signora Frola e il signor Ponza, suo genero*) odražava identičnu situaciju iz

prošlog primjera: Riječ *prigione* (hrv. *zatvor*) kao cjelina u odredišni tekst prenosi se jednim svojim dijelom, riječju *узнуца* (hrv. *zatvorenica*).

U ostalim primjerima iz tablice riječ je o modulaciji izvornog teksta zamjenom niječnog oblika potvrdnim u prijevodu. Prilikom tog procesa značenje je u potpunosti sačuvano; ne radi se o izmjeni istog već o načinu da se potvrdnim oblikom iznese isto značenjska poruka. Negaciju u primjeru br. 4 (*non poteva soffrire lo schiamazzo*) uspješno zamjenjuje pridjev *отвратительно* (hrv. *odbojno/odvratno*). U primjeru br. 3 negacija je izbjegnuta uvođenjem pridjeva *бывшая* (hrv. *bivša*) ispred imenice *теща* (hrv. *punica*). Budući da u novelama nije pronađen niti jedan primjer zamjene potvrdnog oblika niječnim u novelama, već je vidljivo prevoditeljičino pribjegavanje ka izbjegavanju niječnog oblika u određenim situacijama, može se zaključiti kako negacija u talijanskom jeziku ne može uvijek biti doslovno prevedena na ruski te prevoditelji kao jedno od čestih rješenja biraju zamjenu potvrdnim oblikom. Doslovan prijevod primjera br. 2 iz gornje tablice zvučao bi podosta nespretno i nezgrapno na ruskom jeziku. Iz tog se razloga modulacija činila kao sasvim opravdano i logično prijevodno rješenje kojim se nije puno izgubilo u prijevodu.

4.1.2. Gramatičke traduktološke promjene

4.1.2.1. Sintaktička asimilacija

Sintaktička asimilacija podrazumijeva doslovan prijenos sintaktičkih jedinica polaznog jezika u odredišni jezik. Razina transformacije sintaktičkih struktura pri tom je prijenosu jednaka nuli pošto je isti korišten jedino u situacijama kad polazni i odredišni jezik dijele navedene sintaktičke strukture (Komissarov 1990: 178).

4.1.2.2. Podjela rečenice

Podjela rečenice uključuje prelazak jednostavne rečenice u složenu, ali isto tako i podjelu jednostavne ili složene rečenice u odredišni jezik na dvije nezavisne rečenice (Komissarov 1990: 179).

Tablica 4.

<p>“... ma che questa madre poi, non reggendo a star lontana dalla figliuola, lasci il suo paese, la sua casa, e la segue, e che nella città dove tanto la figliuola quanto lei sono forestiere vada ad abitare in una casa a parte, questo non si capisce più facilmente; o si deve ammettere tra suocera e genero una così forte incompatibilità da rendere proprio impossibile la convivenza, anche in queste condizioni.” (Pirandello 1917: 3272)</p>	<p>“... однако не совсем ясно, почему мать, покинув родной город и собственный дом, не желая разлучаться с дочкой, следует за нею и при этом посейяется отдельно в городе, где они обе пришлые. В этом случае приходится признать, что между тещей и зятем существует такая несовместимость, что жить под одной крышей им совершенно невозможно, даже при упомянутых обстоятельствах.”</p>
<p>“Ed ecco, a gran furia di remi, la barca che doveva rimorchiarli, seguita da tant'altri calchi neri, che per poco non affondavano dalla troppa gente che vi era salita e che vi stave in piedi, gridando e accennando scompostamente con le braccia.” (Pirandello 1910: 2455)</p>	<p>“Но сильные удары весел приближали лодку, которая должна была их взять на буксир. Наконец она подошла, окруженная шлюпками, до того перегруженными кричащими и жестикулирующими людьми, что они то-и-дело грозили перевернуться.</p>

Luigi Pirandello poznat je po izrazito dugačkim rečenicama u svojim novelama, no i u djelima općenito. Pri prevođenju njegovih tekstova prevoditelji često nailaze na teškoće kad su u pitanju i odvajanje i interpunkcija pojedinih dijelova teksta. Da bi se prevela rečenica takvog kalibra, istu je potrebno prilagoditi jezičnim značajkama ciljnog teksta, kao i potrebama njegovih čitatelja. Osim toga, od iznimne je važnosti sve spomenuto napraviti uz pretpostavku da prijevod ostane vjeran originalu i stilu teksta kojeg je autor postavio.

U prvom primjeru iz gornje tablice došlo je do razdvajanja više surečenica na dvije nezavisne koje su u originalnom tekstu odvojene interpunkcijskim znakom “točka zarez” (“;”). Točka zarez (“;”) interpunkcijski je znak koji se koristi u tekstu kako bi označio pauzu koja je “snažnija” od pauze izražene zarezom, ali i pauzu koja je istovremeno “slabija” od pauze izražene točkom (Serianni 1989: 75). Odvajanje surečenica točkom u prijevodu navedenog

citata dovelo je do snažnije pauze u tekstu. Samim time, tekst je “čitljiviji” primatelju ciljnog teksta, značenje je sačuvano, ali za cjelokupni stil isto se ne bi moglo reći.

4.1.2.3. Spajanje rečenica

Traduktološka promjena suprotna prethodno navedenoj podrazumijeva **spajanje** dviju jednostavnih rečenica u jednu složenu u prijevodu (Komissarov 1990: 180).

Tablica 5.

“Dov’è la realta? dove il fantasma?” (Pirandello 1917: 3279)	“Где действительность и где признак”?
“Al suono della campanella di bordo si tolse la berretta e scoprì la pelle bianchissima del cranio velata d’una peluria rossigna vaporosa, quasi di un’ombra di capelli. Si segnò e stava per mettersi a recitare la preghiera, allorché la ciurma gli si precipitò addosso con visi furia risa gridi da matti:” (Pirandello 1910: 2456)	“Когда раздался печальный звон маленького колокола шухны, он снял берет, и тогда показалась белая лысина, едва подернутая легким рыжим пухом, каким-то призраком волос; он перекрестился и собрался было читать молитву, когда весь экипаж налетел на него со смехом и дикими криками:”

U drugom primjeru iz tablice, točka iz originalnog teksta koja je stajala između dviju rečenica, u prijevodu je zamijenjena interpunkcijskim znakom točka zarez (“;”) te je na taj način smanjena stanka među surečenicama, a sve rečenice iz originala stopile su se u jednu složenu u prijevodnom tekstu. Prvi citat iz tablice tipičan je i najjednostavniji primjer spajanja dviju jednostavnih rečenica u jednu složenu sa dva predikata.

4.1.2.4. Gramatičke zamjene (oblici riječi, vrste riječi ili vrste rečeničnih dijelova)

Prevoditelji se često okreću gramatičkim zamjenama nastojeći vjerno prenijeti sadržaj i učinak originalnog teksta u ciljni tekst. Do istog dolazi pri susretu dva jezika čije se gramatičke strukture razlikuju te kao takve ne mogu biti prenesene doslovnim prijevodom iz originalnog u prevedeni tekst (Delisle 2002: 124).

Vrste riječi slove kao najrasprostranjenije gramatičke zamjene u procesu prevođenja (Komissarov 1990: 181).

Tablica 6.

“Sì, può parere crudeltà , questa, ma non è;” (Pirandello 1917: 3273)	“Да, это может показаться жестоким ...”
“E s’affretta a decantarne tutte le virtù, a dirne tutto il bene possibile e immaginabile; quale amore , quante cure , quali attenzioni egli abbia per la figliuola...” (Pirandello 1917: 3273)	“Она тут же начинала воспевать все его достоинства, описывать его с наилучшей стороны: о том, как он любит ее дочку, как ее лелеет , как внимателен не только к жене...”
“Dichiarato questo, il signor Ponza s’inchina innanzi allo sbalordimento delle signore, e va via.” (Pirandello 1917: 3277)	“Сделав сие заявление, господин Понца кланялся ошарашенным дамам и удалялся.”
“... il signor Ponza non può permettere che si creda di lui, in città, questa cosa crudele e inverosimile.” (Pirandello 1917: 3277)	“... господин Понца не может позволить, чтобы в городе о нем думали такие жестокие и невероятные вещи ...”

Gornja tablica, između ostalog, obuhvaća dva primjera u kojima se gramatičke zamjene odnose na zamjenu imenica u polaznom tekstu odgovarajućim pridjevima. Imenica *la crudeltà* (hrv. *okrutnost*) ima svoj ekvivalent u ruskom jeziku (*жестокость*) isto kao i imenica *lo sbalordimento* (hrv. *zapanjenost*) → *ошеломление*. Unatoč tome, u odredišni su tekst prenesene uporabom pridjeva koji su u tim kontekstnim situacijama u većoj mjeri zadovoljavali zakone ruske sintakse. U jednom od citata iz novele *La signora Frola e il signor Ponza, suo genero*, vidljiva je i uporaba glagola na mjestu imenica iz originalnog teksta.

Posljednji primjer iz tablice prikaz je zamjene oblika riječi, odnosno broja riječi u ovom konkretnom slučaju. Imenica *la cosa* (hrv. *stvar*) zamijenjena je ruskim ekvivalentom u množini *вещи* (hrv. *stvari*). Opravdanje takvog prijevodnog rješenja leži u nastojanju prevoditeljice da približi original čitatelju ciljnog teksta. Spomenuta imenica *la cosa* može se

koristiti u oba broja u talijanskom, dok je njezina ekvivalentna riječ u ruskom u danom kontekstu svoju ulogu najbolje ispunjavala u množini.

Zamjena pojedinih **rečeničnih dijelova** u prijevodu dovodi do restrukturiranja cjelokupnog rečeničnog poretka polaznog jezika (Komissarov 1990: 182).

Tablica 7.

<p>“... seguita da tant’altri calchi neri, che per poco non affondavano dalla troppa gente che vi era salita e che vi stava in piedi, gridando e accennando scompostamente con le braccia.” (Pirandello 1910: 2455)</p>	<p>“Наконец она подошла, окруженная шляпками, до того перегруженными и кричащими и жестикулирующими людьми, что они то-и-дело грозили перевернуться.”</p>
<p>“Poi, feroce, quasi di fronte a una sopraffazione, scostò tutti, ne abbrancò uno per il petto e lo squassò con violenza, gridando:” (Pirandello 1910: 2456)</p>	<p>“... потом, в бешенстве, думая, что его дурачат, он растолкал всех, схватил какого-то матроса за плечи и, встрахивая его изо всех сил, закричал:”</p>

U oba primjera dolazi do reformuliranja dijela rečenice. U prvom citatu glagolski prilog sadašnji, poznat i pod nazivom “gerund”, u odredišnom tekstu poprima karakteristike glagolskog pridjeva sadašnjog. Oba oblika prisutna su i u talijanskoj i u ruskoj gramatici, ali je u prijevodu ipak odabran glagolski pridjev na mjestu glagolskog priloga budući da se svojom funkcijom više prilagodio sintaksi ciljnog teksta.

Do promjene rečeničnih dijelova dolazi u drugom primjeru iz tablice kad neizravni objekt iz polaznog teksta poprimi odlike jednog od predikata u odredišnom tekstu.

4.1.3. Kompleksne leksičko-gramatičke traduktološke promjene

4.1.3.1. Antonimijski prijevod

Antonimijskim se prijevodom smatra zamjena potvrdnog oblika niječnim u prijevodu i obrnuto.

Tablica 8.

<p>“... e poco m’importa della signora Frola e del signor Ponza, suo genero.” (Pirandello 1917: 3270)</p>	<p>“... а до самой госпожи Фролы и ее зятя господина Понцы мне нет никакого дела.”</p>
<p>“C’è solo questo: che vuole tutta, tutta per sé la mogliettina, il signor Ponza...” (Pirandello 1917: 3273)</p>	<p>“Просто дело в том, что господин Понца не желает ни с кем делить свою женушку...”</p>

Obe označene sintagme iz prvog primjera imaju ekvivalentno značenje → hrv. *ne mariti za koga ili za što*. Sintagma izvornog jezika u potvrdnom je obliku (tal. (*poco*) *importar di qualcuno*) te se antonimijskim prijevodom prenosi u ekvivalentnu sintagmu u ruskom jeziku koja u danom kontekstu tolerira jedino niječni oblik (rus. *не иметь никакого дела до кого*).

U drugom je primjeru također prisutna situacija antonimijskog prijevoda iz potvrdnog u niječni oblik. U ovom se slučaju radi o dva glagola koja u potvrdnom obliku ne dijele jednako značenje (tal. *voler tutta per sé* → hrv. *željeti cijelu samo za sebe*, rus. *желает делить с кем то* → hrv. *željeti dijeliti nešto s nekim*), ali se dodavanjem negacije na glagol u odredišnom tekstu postiže ekvivalentni učinak. Antonimijskim se prijevodom nadomjestilo ponavljanje riječi *tutta* (hrv. *cijela/čitava*) iz izvornika koje je ispušteno u prijevodu te je stilski obilježilo tekst na način svojstveniji ciljnom jeziku. Iz te perspektive u navedenom primjeru može biti riječ i o traduktološkoj promjeni *kompensacije* koja će više biti objašnjena u nastavku poglavlja.

4.1.3.2. Eksplikacija (opisni prijevod)

Eksplikacija je leksičko-gramatička traduktološka promjena kojoj prevoditelji pribjegavaju u situacijama kad određenoj riječi ili sintagmi ne mogu pronaći ekvivalent u odredišnom jeziku (Komissarov 1990: 185). U takvim slučajevima u prijevodima dolazi do

pojašnjavanja i opisivanja originalne jedinice u pitanju, obično se koristeći većim brojem riječi.

Tablica 9.

<p>“Padron Nino Mo si scrollò tutto, rabbiosamente;” (Pirandello 1910: 2459)</p>	<p>“Когда капитан Нино Мо это увидел, когда он услышал эти крики, сердце перевернулось у него в груди и задрожало от ярости.”</p>
<p>“... veramente afflitta che si possa pensar questo di suo genero.” (Pirandello 1917: 3273)</p>	<p>“... выражала откровенное сожаление по поводу сложившегося об ее зяте мнения.”</p>
<p>“Un’angoscia, un perpetuo sgomento.” (Pirandello 1917: 3270)</p>	<p>“В городе царят смятение и беспрестанная растерянность.”</p>
<p>“Tre finestre che danno su la campagna, alte, tristi (ché la facciata di là, all’aria di tramontana, su tutti quegli orti pallidi, chi sa perché, benché nuova, s’è tanto intristita) ...” (Pirandello 1917: 3271)</p>	<p>“... (так как фасад, обдуваемый северным ветром и глядящий на все эти бледные огороды, хотя и будучи новым, неизвестно отчего приобрел невероятно грустный облик) ...”</p>

U prva dva primjera iz gornje tablice sintagme iz izvornika zamijenjene su objašnjenjima istih u prijevodu. U ruskom jeziku postoji ekvivalentna riječ za pojam *afflitta, a* (hrv. *tužan, tužna*) → rus. *скорбный*, te za *scrollarsi* (hrv. *drhati/tresti se*) → rus. *страхивать/дрожать* i za *rabbiosamente* (hrv. *bijesno/ljuto/srdito*) → rus. *яростно/сердито*. Međutim, riječi iz izvornika nisu doslovno prevedene već su spomenutim opisnim prijevodom prenesene u odredišni tekst. Opisni prijevod postignut je uvođenjem novih elemenata u ciljni tekst, koji se načelno ne pojavljuju u izvorniku, ali jedna riječ iz polaznog teksta zamjenjuje, tj. implicira cjelokupno značenje tih novounesenih elemenata u ruskom prijevodu. Prijevodna sintagma *сердце перевернулось у него в груди* (hrv. *srce mu se prevrnulo u grudima*) iz prvog primjera značenjski je ekvivalentna glagolu iz izvornika kojeg zamjenjuje, glagolu *scrollarsi*. Pored toga, stil navedene sintagme u većoj mjeri odgovara stilu izvorne riječi nego što bi na njenom mjestu odgovarao stil doslovnog prijevoda glagola *scrollarsi* u ruskom. Odabrani

prijevod puno je više stilski obilježen i u duhu je cjelokupnog teksta. Isto vrijedi i za promjenu u drugom dijelu sintagme; eksplikacijom se poradilo na stilu prijevoda i nastojalo ga se približiti čitatelju na način što svojstveniji Pirandellu. U tim primjerima fokus nije više usmjeren na glavnog lika, već na njegovo *srce* (rus. *сердце*) koje se pojavljuje u prijevodu kao glavni novouneseni element i koje kao takvo više pristaje prijevodnim glagolima: *перевернулось у него в груди и задрожало от ярости*.

U trećem primjeru nadodana je sintagma *в городе царят* (hrv. *u gradu vlada*) kako bi se pojasnila izvorna rečenica u kojoj navedena sintagma ne postoji. Za razliku od talijanskog jezika, u ruskom jeziku nije uobičajena uporaba bespredikatnih rečenica. U izvornom se tekstu podrazumijeva postojanje predikata “biti“ ili “vladati“, ali zbog njegovanja književnog stila ne postoji potreba za njegovim izricanjem. Da bi se sintagma prenijela u ruski prijevod, potrebno je eksplicirati značenje imenica *un’angoscia, un perpetuo sgomento* (hrv. *tjeskoba, vječita užasnutost*) na način da im se, u ovom slučaju, nadoda predikat i objekt koji ih pobliže označavaju i pojašnjavaju.

U četvrtom primjeru pojam vjetra tramontane nije doslovno prenesen u ruski prijevod već je dano njegovo objašnjenje: tal. *tramontana* → rus. *северный ветер* (hrv. *sjeverni vjetar*). Tramontana je hladan i suh vjetar koji puše iz smjera sjevernog Sredozemlja i spušta se prema jadranskom priobalju³. Pojam za isti postoji u ruskom jeziku (rus. *трамонтана*), ali vjetar kao takav ne puše na području Rusije niti ruskog govornog područja te bi njegov doslovan prijevod bio previše stilski obilježen u ciljnom tekstu. Iz tog se razloga pribjegli traduktološkoj promjeni eksplikacije koja je u ovom slučaju sasvim opravdan izbor.

4.1.3.3. Kompenzacija

Kompenzacija je traduktološka promjena koja podrazumijeva nadoknadu “izgubljenih” ili ispuštenih dijelova teksta u prijevodu koristeći se gramatičkim i stilskim obilježjima karakterističnijima i prirodnijima odredišnom jeziku. Na taj način dolazi do očuvanja smisla, sadržaja i stila originalnog teksta (Delisle 2002: 56).

³ Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/tramontana> (24. Rujna 2024.)

Tablica 10.

<p>“... il signor Ponza della signora Frola, e la signora Frola del signor Ponza.” (Pirandello 1917: 3281)</p>	<p>“... господин Понца о своей теще, а госпожа Фрола о своем зяте.”</p>
--	---

Kako bi se izbjeglo ponavljanje u rečenici, u prijevodu je došlo do *kompensiranja* određenog dijela teksta, tj. jedan se dio ispustio u prijevodu, ali je na njegovo mjesto postavljena zamjenska sinonimska riječ koja označava funkciju i međusobni odnos dva lika u noveli. Gospođa Frola kompenzirana je riječju *теща* (hrv. *punica*), a gospodin Ponza riječju *зять* (hrv. *šogor*).

4.2. Prijevod vlastitih imena

Vlastito ime jedinica je bez značenja čiji je primarni cilj odrediti njegovog nositelja (Znika 2004: 573). Za razliku od općih imenica, sadržaj se vlastitih imena odnosi samo na jednu situaciju, tj. na jednog referenta (Znika 2004: 573)⁴. Kod mnogih traduktologa uvriježeno je mišljenje o neprevodivosti vlastitih imena. Međutim, Mikšić u svom pregledu književnog prevođenja u više navrata spominje Michela Ballarda, francuskog prijevodnog teoretičara, i njegovo stajalište o “imunitetu” funkcije vlastitih imena koji navodi prevoditelja na strategiju prijenosa u ciljni jezik (Mikšić 2024: 112). Ballard smatra da najprije treba odrediti bit, temelj i svrhu određenog vlastitog imena koje se pojavljuje u ishodišnom tekstu pa tek onda donijeti odluku o načinu prijenosa istog u ciljni tekst osvrćući se pritom na učinak koji mora biti postignut u odredišnom tekstu (Mikšić 2024: 112)⁵. Iako traduktologija kao znanost broji pozamašan broj raznoraznih podjela koje se tiču vlastitih imena, u nastavku će biti iznesene osnovne prijevodne strategije gore spomenute autorice Vande Mikšić koja je u jednom poglavlju svojeg djela o književnom prevođenju iz 2024. rezimirala prijevodne postupke nekolicine prevoditeljskih teoretičara. Svaka će prijevodna strategija, koliko to sadržaj bude dozvoljavao, biti potkrijepljena primjerima iz dviju analiziranih novela. S obzirom da je tema diplomskog rada analiza prijevoda pripovijetki s talijanskog jezika na

⁴ Katičić, Radoslav 1992. Novi jezikoslovni ogleđi, Školska knjiga, Zagreb, 1986., drugo, prošireno izdanje. str. 231.

⁵ Ballard, M. Epistémologie du nom propre en traduction, Translationes, 3, str. 199-223.

ruski, odnosno s latiničnog pisma na ćirilčno, svaki od dolje navedenih primjera podrazumijevat će i prijevodnu strategiju koja se tiče transkripcije ili transliteracije.

4.2.1. Prijenos

Podjelu vrijedi započeti najosnovnijim i najjednostavnijim prijevodnim postupkom koji podrazumijeva preuzimanje vlastitih imena na grafičkoj, fonetskoj i značenjskoj razini (Mikšić 2024: 118). Točnije, vlastita imena u odredišnom jeziku ostaju nepromjenjiva, prilikom “prijenosa” prisutan je jedino rizik od gubitka semantičkog značenja, tj. konotacije koju je vlastito ime imalo u ishodišnom jeziku.

Prijenos se u pripovijetkama očituje kod imena nekih ljudi, likova iz djela:

Frola > Фрола, Nino Мо > Нино Мо, Filippa > Филиппа, “Filippa” > “Филиппа”, Rosa > Роза.

Prilikom prijevoda nekih vlastitih imena, nije provedena transliteracija kao ni transkripcija; prevoditeljica je odlučila latinicu ostaviti netaknutom:

Porto Empedocle > Porto Empedocle

“Angelus” > Angelus

Zi’Ni > Zi’Ni, la gnà Filippa > la gna Filippa

“Angelus” – Anđeo gospodnji, podrazumijeva katoličku pobožnost i molitvu, a u kontekstu pripovijetke spominju se zvona koja pozivaju na tu istu molitvu. Vlastito ime kao takvo preneseno je navedenim prijevodnim postupkom u ciljni jezik ne mareći pritom za navodne znakove iz izvornika. Molitva je karakteristična za Katoličku crkvu u kojoj postoji od 13. stoljeća⁶, a pretpostavlja se da prosječni čitatelj s ruskog govornog područja ne pripada katoličkoj vjeroispovijesti te značenje iste ne bi mogao razumjeti. S druge strane, da bi se očuvala vjernost originalu, *Angelus* se ne bi smjelo prenositi u prijevodni tekst pomoću eventualnog ekvivalenta iz pravoslavne crkve jer bi se na taj način iznevjerilo izvornik, a eventualni ekvivalent se ne bi uklapao u radnju i u mjesto radnje. Iz tog je razloga prevoditeljica išla linijom manjeg otpora te se odlučila za latinični prijenos vlastitog imena u

⁶ *Hrvatska enciklopedija*. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/angelus>

ruski prijevod. Vjernost originalu i atmosferi izvornika je sačuvana, a čitateljev zadatak ostaje zaključiti iz konteksta o kakvoj se vrsti molitve radi.

U drugom primjeru navedena su dva vlastita imena koja su očigledno dio sicilijanskog dijalekta kojeg nije jednostavno prevesti. U prijevod su preneseni uz pojašnjenje istih u nastavku u zgradama (*По-сицилийски: хозяин Нино, По-сицилийски: хозяйка*) kako bi ih se u što većoj mjeri približilo ruskom čitatelju koji ne poznaje ni talijanski standardni jezik, a kamoli sicilijanski dijalekt. “Zi’Ni” je skraćunica od “Zio Nino” (hrv. *ujak Nino*), a “la gnà Filippa” je apelativ koji u sicilijanskim i kalabreškim dijalektima označava *gospođu Filippu* → tal. *la signora Filippa*.⁷ Doslovnim prijenosom navedenih primjera u odredišni tekst očuvala se vjernost originalu, ali ne i vjernost čitatelju odredišnog teksta. Pojašnjenjima u zgradama čitatelju je približen tekst, ali je izostao prijenos atmosfere izvornog teksta.

4.2.2. Grafo-fonetska adaptacija

Grafo-fonetska adaptacija odnosi se na prilagodbu zapisa i izgovora stranog vlastitog imena odredišnom jeziku (Mikšić 2024: 118).

Ponza > Понца, Valdana > Вальдана, Tildina > Тильдина, Tunisi > Тунис, America > Америка

Prilikom prijenosa stranih riječi u ruski jezik dolazi do prilagodbe na fonološkoj, ortografskoj, morfološkoj i semantičkoj razini (Kralj 2019: 14)⁸. Tri gore navedena primjera (Ponza > Понца, Tunisi > Тунис, America > Америка) tiču se fonološke prilagodbe; zbog nemogućnosti pronalaska fonema u ruskom fonološkom sustavu koji bi odgovarao fonemu talijanskog fonološkog sustava, dolazi do zamjene izvornog fonema fonemom iz postojećeg sustava (Kralj 2019: 15). Ortografska prilagodba, s druge strane, podrazumijeva zamjenu grafema grafemima odredišnog jezika čija je zvučna varijanta najbližnja grafemu izvornog jezika (Kralj 2019: 15). Kao primjer ortografske prilagodbe može poslužiti umekšavanje slova *l* iz gore navedenih primjera (Valdana > Вальдана, Tildina > Тильдина).

⁷ *Vocabolario Treccani*. URL: <https://www.treccani.it/vocabolario/gna/>

⁸ Usp. Filipović, R. 1986. *Teorija jezika u kontaktu (Uvod u lingvistiku jezičnih dodira)*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

4.2.3. Morfološka ili morfosintaktička adaptacija

Morfološka ili morfosintaktička adaptacija podrazumijeva prilagođavanje vlastitog imena morfološkom sustavu odredišnog jezika, najčešće u obliku fleksije ili adjektivizacije (Mikšić 2024: 119).

Prefetto di Valdana > городской Префект

U slučaju prvog primjera adjektivizacija se očituje zamjenom vlastitog imena pridjevom koji u odredišnom jeziku gubi karakteristike vlastitog imena, ali ga uspješno nadomještava. S tog gledišta, u ovom je slučaju riječ i o generalizaciji pošto je vlastito ime (Valdana) zamijenjeno općim imenom (город-городской) nadređene kategorije (Mikšić 2024: 120).

4.2.4. Doslovni prijevod

Doslovnim se prijevodom zadržava semantički sastav vlastitog imena (Mikšić 2024: 119).

“il Favo” > “Улей”, Dio > Бог

Via dei Santi > на улице Святых

4.2.5. Deziñacijsko-kulturološka ekvivalncija

Deziñacijsko-kulturološka ekvivalncija podrazumijeva prijenos vlastitog imena u odredišni tekst već postojećim vlastitim imenom u ciljnom jeziku. Oba imena označavaju istu stvar, ali pomoću različitih označitelja (Mikšić 2024: 119).

Mediterraneo > Средоземное море

4.2.6. Funkcionalna ekvivalencija

Funkcionalna ekvivalencija prijevodna je strategija koja podrazumijeva parafraziranje vlastitog imena iz izvornog jezika ili zamjenu sličnim izrazom iste razine (Mikšić 2024: 120).

“... il signor Ponza della signora Frola, e la signora Frola del signor Ponza.” > “... господин Понца о своей **теще**, а госпожа Фрола о своем **зятѐ**.”

U primjeru su vlastita imena zamijenjena imenima funkcija koje likovi obnašaju jedan naspram drugog (Frola > теща, Ponza > зять).

4.2.7. Depronominalizacija

Radi pojašnjavanja izvornika ponekad se pribjegava korištenju depronominalizacije, tj. korištenju vlastitog imena na mjestu zamjenice (Mikšić 2024: 121).

“... **lo** riscossero dallo sbalordimento...” > “... вывел **капитана Нино** из оцепенения...”

“... **egli**, alla vista di tanto squallore...” > “И **Нино Мо**, увидев эту бледность...”

Kako bi pojasnila i možda, u jednu ruku, pojednostavila složnost Pirandellovih dugih rečenica, prevoditeljica je u nekoliko navrata u pripovijetci *La morta e la viva* koristila vlastito ime u prijevodu na mjestu zamjenice iz ishodišnog teksta. U drugom primjeru je došlo do rascjepljivanja rečenica na dvije tako da je depronominalizacija posve opravdan izbor.

4.2.8. Kreacija *ex nihilo*

Kao što i samo ime kaže, kreacija *ex nihilo* podrazumijeva ubacivanje vlastitog imena u prijevod iako isti u ishodišnom tekstu ne postoji (Mikšić 2024: 121).

Na samom početku pripovijetke *La morta e la viva* prevoditeljica je iskoristila povlasticu slobode u književnom prevođenju te je u opis krajolika, između ostalog, dodala i dva lokaliteta, vlastita imena, koja nisu spomenuta u originalu:

“... tra il fiammeggiar d’uno di quei magnifici tramonti del Mediterraneo che fanno tremolare e palpitare l’infinita distesa delle acque come in un delirio di luci e di colori.”

“... дрожала и трепетала бесконечная водная поверхность Средиземного моря, начиная от **Punta Bianca**, выставившей под резкой лазурью неба как бы голову снежного кита, и до **Monte Rosello**...”

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovog diplomskog rada bila je traduktološka analiza prijevoda dviju novela Luigija Pirandella (*La signora Frola e il signor Ponza, suo genero* i *La morta e la viva*) s talijanskog na ruski jezik. Rad je napisan u tri veća poglavlja. U prvom su se poglavlju razradili različiti pojmovi prevođenja. U drugom je poglavlju u kratkim crtama predstavljen autorov život i opus. Treće poglavlje ujedno je i glavni dio rada. Riječ je o traduktološkoj analizi koja obuhvaća podjele traduktoloških promjena kao i razradu prijevoda vlastitih imena.

Traduktološkom analizom spomenutih novela utvrđeno je postojanje različitih prijevodnih postupaka i promjena koji su doveli do rekreiranja izvornog i stvaranja prijevodnog teksta na ruskom jeziku. U radu su traduktološke promjene klasificirane po modelu V.N. Komissarova na leksičke, gramatičke i kompleksno leksičko-gramatičke promjene. Leksičke se promjene tiču problema transkripcije i transliteracije u prijevodnim tekstovima. Osim toga, referiraju se i na semantičke prijevodne postupke koji utječu na promjenu semantičkog značenja određenog teksta. U prijevodu novela sematičke su promjene korištene pretežito zbog približavanja izvornika čitatelju odredišnog teksta čiji jezični sustav više tolerira semantički izmijenjene dijelove. Kad su gramatičke traduktološke promjene u pitanju, naglasak je u prijevodima više bio postavljen na podjelu nego na spajanje rečenica. Stvaralaštvo Luigija Pirandella karakteriziraju iznimno dugačke rečenice koje prevoditeljima ne predstavljaju lak zadatak. Iz tog je razloga u prijevodu bilo više primjera u kojima su se složene rečenice dijelile na rečenice s manjim brojem predikata kako bi olakšale i prijevod i čitanje teksta. Upitnik jedino ostaje na očuvanju vjernosti izvorniku i njegovom autoru. U kategoriji kompleksno leksičko-gramatičkih promjena, navedeni su postupci pomoću kojih je vidljiva posljedica, ali i razlog dodavanja, odnosno ispuštanja određenih dijelova teksta. Kroz veliku većinu rada, primjerima iz analiziranih novela pokušava se utvrditi uolikoj mjeri traduktološke promjene utječu na izvornost teksta i uolikoj mjeri ispoštovana vjernost originalu. Očuvanje vjernosti originalu vrlo često je suprostavljeno prilagođavanju izvornika čitatelju odredišnog teksta. U nekim je situacijama prijevodom moguće zadovoljiti obje strane, ali u prevođenju se najčešće nešto mora žrtvovati da bi se nešto drugo dobilo.

Potpoglavlje o vlastitim imenima donosi definiciju istih kao i probleme koji se pojavljuju pri njihovom prijenosu u prijevodni tekst. Nabrojani su, definirani i potkrijepljeni primjerima iz analiziranih novela prijevodni postupci kojima se vlastito ime može prenijeti u određeni tekst. Utvrđena je važnost i razlika koju i najmanja sitnica može činiti pri prijenosu imena u drugi jezični sustav. Prilikom prevođenja posebnu pažnju treba obratiti na konotacije koje bi prijenos vlastitog imena na određeni način u određeni tekst izazvao kod primateljske publike.

Unatoč složnosti teksta navedenih dviju pripovijetki, unatoč mnogobrojnim razlikama između talijanskog i ruskog jezičnog sustava (izloženih u poglavlju traduktoloških promjena) oba ruska prijevoda u pitanju smatram dobrim prijevodima koji su svojim čitateljima uspjeli prenijeti dašak Pirandellovog sicilijanskog štira.

6. BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

Pirandello, L. 1952. *Trideset novela*. Prev. Dubravko Dujšin et al. Zagreb: Državno izdavačko poduzeće Hrvatske.

Pirandello, L. 1910. "La morta e la viva". u *Novelle per un anno*, ur. Corrado Alvaro. Milano: Club degli editori. URL: <http://www.liberliber.it/online/opere/libri/licenze/> (28. lipnja 2024.)

Pirandello, L. 1917. "La signora Frola e il signor Ponza, suo genero". u *Novelle per un anno*, ur. Corrado Alvaro. Milano: Club degli editori. URL: <http://www.liberliber.it/biblioteca/licenze/> (3. srpnja 2024.)

Pirandello, L. 1926. *Živaja i mertvaja*. Pervod Elzy Triole. URL: http://az.lib.ru/p/pirandello_l/text_1909_la_morte_e_la_viva_para.shtml (3. srpnja 2024.)

Pirandello, L. 2006. *Gospoža Frola i jejo zjat gospodin Ponca*. Pervod M. Gasanovoj-Mijat. URL: http://az.lib.ru/p/pirandello_l/text_1917_la_signora_frola_e_il_signor_ponza_suo_genero.shtml (3. srpnja 2024.)

Literatura:

Avirović, Lj. 2015. *Književno prevođenje – primjer iz prakse* u Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi, ur. Stojić, Brala-Vukanović, Matešić, Rijeka: Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci.

Ballard, M. *Epistémologie du nom propre en traduction*, Translationes, 3, str. 199-223.

Delisle, J.; Lee-Jahnke, H.; Cormier, M. 2002. *Terminologia della traduzione*, a cura di Margherita Ulrych, Milano: Hoepli.

Eco, U. 2006. *Otprilike isto*, Zagreb: Algoritam.

Filipović, R. 1986. *Teorija jezika u kontaktu (Uvod u lingvistiku jezičnih dodira)*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

Hergešić, I. 1952. "Luigi Pirandello". *Trideset novela*. Zagreb: Državno izdavačko poduzeće Hrvatske.

Ivir, V. 1985. *Teorija i tehnika prevođenja – Udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*, Centar “Karlovačka gimnazija” Sremski Karlovci. Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.

Katičić, Radoslav 1992. *Novi jezikoslovni ogledi*, Školska knjiga, Zagreb, 1986., drugo, prošireno izdanje. str. 231.

Komissarov V.N. 1990. *Teorija perevoda (lingvističeskie aspekty): Učjob dlja in-tov i fak. inostr. jaz. – M.: Vysš. šk., - 253 str.*

Kralj, R. 2019. *Neologizmi i okazionalizmi u suvremenim ruskim medijima*, Zadar: Sveučilište u Zadru

Mikšić, V. 2024. *Tragom Georgesa Pereca. Književno prevođenje kao pisanje čitanja*. Zagreb: MeandarMedia.

Osimo, B., 2004a. *Traduzione e qualità*. Milano: Hoepli.

Osimo, B. 2004b. *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli.

Osimo, B. 2010. *Propedeutica della traduzione*. Milano: Hoepli.

Premur, K. 1998. *Teorija prevođenja*. Dubrava: Ladina TU d.o.o.

Serianni, L. 1989. *Grammatica italiana – Italiano comune e lingua letteraria*. Torino: UTET Libreria Srl.

Znika, M. 2003-2004. “Vlastito ime i brojivost”. *Folia onomastica croatica*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: 12-13

Žagar-Šošćarić, Čuljat. 2015. “Književno prevođenje”. *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. ur. Stojić, Brala-Vukanović, Matešić, Rijeka: Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci.

Web-izvori:

Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/levy-jiri> (3. rujna 2024.)

Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/tramontana> (24. Rujna 2024.)

Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/angelus> (24. rujna 2024.)

Kralj, R. 2019. *Neologizmi i okazionalizmi u suvremenim ruskim medijima*, Zadar: Sveučilište u Zadru. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:744632> (27. rujna 2024.)

Liber Liber. URL: <http://www.liberliber.it/online/opere/libri/licenze/> (28. lipnja 2024.)

Lib.ru. URL: http://az.lib.ru/p/pirandello_l/text_1909_la_morte_e_la_viva_para.shtml (3. srpnja 2024.)

Lib.ru. URL:

http://az.lib.ru/p/pirandello_l/text_1917_la_signora_frola_e_il_signor_ponza_suo_genero.shtml (3. srpnja 2024.)

Vocabolario Treccani. URL: <https://www.treccani.it/vocabolario/acqua/> (15. kolovoza 2024.)

Vocabolario Treccani. URL: <https://www.treccani.it/vocabolario/strabo/> (25. rujna 2024.)

7. SAŽETAK

Naslov: Traduktološka analiza prijevoda dviju novela Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik

Tema ovog diplomskog rada je traduktološka analiza dviju novela Luigija Pirandella s talijanskog na ruski jezik. Obe novele pripadaju njegovoj opsežnoj zbirci novela *Novelle per un anno*. Rad se sastoji od tri veća poglavlja. Prvo poglavlje je posvećeno životu i opusu Luigija Pirandella. U drugom su poglavlju razrađeni pojmovi prevođenja, književnog prevođenja i prijevodnih problema. Na području analize kao trećeg poglavlja, navedene su traduktološke promjene uočene u ruskim prijevodima te su iste potkrijepljene primjerima iz novela. Drugi dio analize bavi se problemom prijenosa vlastitih imena iz ishodišnog u ciljni jezik.

Ključne riječi: traduktološka analiza, književno prevođenje, traduktološke promjene, novele, Pirandello, prijevod, vlastita imena

Резюме

Название: Анализ перевода двух рассказов Луиджи Пиранделло с итальянского на русский язык

Предметой данной дипломной работы является переводческий анализ двух рассказов Луиджи Пиранделло с итальянского на русский язык. Рассказы входят в его обширный сборник рассказов *Novelle per un anno*. Настоящая работа состоит из двух больших глав. Первая глава посвящена жизни и творчеству Луиджи Пиранделло. Во второй главе разрабатываются термины перевода, художественного перевода и переводческих проблем. В третьей главе, в анализе, представлены переводческие трансформации, которые появляются в русском переводе и они подтверждены примерами из рассказов. Вторая часть анализа занимается проблемой переноса имен собственных из исходного языка в язык перевода.

Ключевые слова: переводческий анализ, художественный перевод, переводческие трансформации, рассказы, Луиджи Пиранделло, перевод, имена собственные.

Abstract

Title: Traductological analysis of two short stories written by Luigi Pirandello from Italian to Russian language

The subject of this thesis is traductological analysis of the translation of two short stories written by Luigi Pirandello from Italian to Russian language. Both stories are present in his extensive collection of short stories *Novelle per un anno*. Thesis consists of three major chapters. The first chapter is a description of life and work of Luigi Pirandello. The second chapter deals with translation problems. The concepts of translation and literary translation are also elaborated. In the analysis, as the third chapter, a thorough overview of traductological changes' classification is given and illustrated with examples from short stories in question. The second part of analysis deals with problem of translation of proper names from source language to target language.

Keywords: traductological analysis, literary translation, traductological changes, short stories, Pirandello, translation, proper names